

DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931-2022-19\(48\)-227-246](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2022-19(48)-227-246)
УДК 352:303

Мельник Тетяна Олександрівна,
аспірант кафедри регіональної політики
Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної служби,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0001-7636-8723>
melnyk.tatiana@meta.ua

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УЧАСТІ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ В УПРАВЛІННІ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

Анотація. Участь аналітичних центрів у формуванні регіональної політики обумовлена необхідністю фахової підтримки цього процесу. Недосконалі форми такої участі спричинили необхідність пошуку та обґрунтування організаційно-правових засад участі аналітичних центрів в управлінні регіональним розвитком, що є метою цієї статті. Вивчаючи підходи до визначення сутності аналітичних центрів та їх класифікації, автор ідентифікує відмінності таких організацій та окреслює їх спільні риси. У ході дослідження використовувались як загально наукові методи, так і метод контент-аналізу, зокрема для виявлення аналітичних центрів, серед напрямів досліджень яких є політика регіонального розвитку. Таким чином, з близько 120 українських аналітичних центрів виокремлено 38 таких організацій, які класифіковано на три групи за рівнем впливу на регіональну політику. Виявлено, що і аналітичні центри, і агенції регіонального розвитку є учасниками експертної підтримки формування державної регіональної політики, але відповідно до законодавства не є її суб'єктами. Для підвищення ефективності діяльності цих організацій необхідною є їх співпраця, адже є аргументи на її користь і для аналітичних центрів, і для агенцій. Отже, виходячи зі змісту діяльності аналітичних центрів, їх участь в інформаційно-аналітичному забезпеченні публічного управління є визначальною для формування якісної регіональної політики. За підсумками дослідження обґрунтовано організаційно-правові засади участі аналітичних центрів в управлінні регіональним розвитком: визначено мету, форми, законодавчі передумови, способи, вигоди та недоліки їх взаємодії з агенціями регіонального розвитку.

Ключові слова: агенція регіонального розвитку; аналітичний центр; експертно-аналітичне забезпечення; політика регіонального розвитку; суб'єкти державної регіональної політики.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Демократичний устрій не лише надає можливості брати участь в публічному управлінні регіональним розвитком, а й вимагає залучати до формування політики заінтересовані сторони, якими в широкому розумінні є представники трьох секторів: держави, бізнесу та громадянського суспільства. Так, держава в особі органів влади забезпечує формування та реалізацію державної регіональної політики. Державні науково-дослідні інститути забезпечують науково-експертне супроводження цього процесу в окремих сферах, а заклади вищої освіти – підготовку управлінців та фахівців з публічного управління.

Суб'єкти підприємництва, ради підприємців, громадяни та громадські організації можуть надавати пропозиції до стратегій розвитку регіонів, бути виконавцями проєктів регіонального розвитку та учасниками громадських обговорень проєктів нормативно-правових актів з питань регіональної політики, здійснювати незалежний моніторинг виконання стратегій.

Водночас, для того, щоб брати участь у формуванні політичного порядку денного, вирішенні складних суспільно-політичних проблем територіального розвитку, потрібні фахівці з відповідною підготовкою, знаннями та досвідом щодо методології досліджень, аналізу ситуації, розроблення обґрунтованих пропозицій для вироблення рішень та підготовки стратегій. Таке інтелектуальне середовище з фахівців у різних галузях утворене в багатьох державах світу та допомагає органам публічної влади у формуванні політики.

В Україні за різними оцінками близько 90–120 аналітичних центрів. Водночас, за підсумками одного з опитувань їх представників тема державної регіональної політики та регіонального розвитку не увійшла до найпопулярніших, над якими працюють аналітичні центри. Питання місцевого самоврядування і проведення реформ на районному рівні, урбанізація і експансія великих міст, зникнення малих міст Ю.Єсмухановою визначені як малодосліджені внаслідок недофінансування [1]. Аналітичні центри зазвичай не мають сталого фінансування і проводять дослідження за рахунок і за темами іноземних донорів.

Учасники щорічної конференції аналітичних центрів, що проводиться під егідою Міжнародного фонду «Відродження», дійшли висновку, що влада потребує якісної незалежної аналітики, проте потрібно напрацювати механізми

співпраці. Отже, необхідно визначити організаційно-правові засади участі аналітичних центрів у публічному управлінні регіональним розвитком.

Аналіз останніх актуальних досліджень та публікацій. Питання ролі інститутів політики в урядах та громадянському суспільстві у світі вже понад 15 років аналізується в рамках програми «Аналітичні центри та громадянське суспільство» і як один з інструментів аналізу застосовується складання їх рейтингу – «Global Go To Think Tank Index». Відповідно до звіту за 2020 рік за підсумками дослідження аналітичних центрів та громадянського суспільства у світі функціонує більше 11 тисяч аналітичних центрів, з яких майже три тисячі – в Європі. За кількістю Україна займає 19-те місце у світі, дев'яте – в Європі, друге – в регіоні Центрально-Східної Європи. В рамках цього дослідження аналітичними центрами були визначені 90 українських організацій. Найрозвиненіша мережа діє в державах – світових лідерах: в США – 2203 аналітичних центри, КНР – 1413, Індії – 612, Сполученому Королівстві – 515, Південній Кореї – 412 [2].

Питання участі фахових організацій з аналізу суспільно-політичних явищ в експертній підтримці органів публічної влади та їх ролі у громадянському суспільстві досліджувалось зарубіжними вченими, такими як Д. Абельсон, Дж. МакГанн, А. Мюллер і Т. Хашемі та іншими.

В Україні більш поширеними є дослідження участі саме неурядових дослідних організацій в інтелектуальному забезпеченні публічної політики та управління. У цій статті ми спираємось на наукові результати, опубліковані Ю. Єсмухановою, Ю. Кальнишем, Е. Лівни та іншими, О. Маєвською, І. Петренком, О. Тинкован, а також на публікації аналітичних центрів – Центру Разумкова, Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», Фонду місцевої демократії, Інституту громадянського суспільства та багатьох інших. Водночас, науковці здебільшого не акцентували увагу на ролі аналітичних центрів в управлінні регіональним розвитком. Питання організаційно-правових засад участі аналітичних центрів в експертному забезпеченні управління у цій сфері не розглядалось системно вченими та потребує окремого дослідження.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є визначення та обґрунтування організаційно-правових засад участі аналітичних центрів України в управлінні регіональним розвитком України.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**: виявити сутність аналітичних центрів, розглянути підходи до їх класифікації та виявити такі, що працюють в Україні у сфері політики регіонального розвитку; з урахуванням отриманих результатів, виокремити та аргументувати

організаційні й правові засади їх участі в публічному управлінні розвитком регіонів в Україні.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Насамперед, варто зазначити, що спроби дати чітке визначення аналітичному центру є проблематичними і науковці часто розходяться у тлумаченні сутності таких організацій. Так, О. Тинкован, даючи визначення неурядовій дослідній організації, ототожнює її назву з цілою низкою інших синонімічних назв: «аналітичний центр», «мозковий центр» «фабрика думок», «інститут дослідження політики», «інститут політичних досліджень», «центр публічної політики». Вчена визначає таку інституцію як «незалежну, неприбуткову організацію, яка об'єднує фахівців, що володіють спеціальними знаннями, метою діяльності якої є досягнення суспільного блага, а головними засобами його досягнення – дослідження конкретних суспільно значущих проблем, вироблення відповідних рекомендацій, їх просування у державну політику» [3, с. 364]. В цілому погоджуючись з цим визначенням, слід відзначити, що і в Україні, і в усьому світі аналітичним центром може бути не лише неприбуткова організація. Наприклад, державні науково-дослідні інститути і державні інститути дослідження політики за змістом діяльності також належать до аналітичних центрів. При цьому, вони засновані державою, фінансуються повністю або частково за рахунок державних коштів.

Безумовно організації, які ми називаємо аналітичними центрами, мають багато спільного, як і відмінного, для них притаманна різноманітність форм власності, організаційних структур, цілей діяльності, джерел фінансування. За словами Д. Абельсона, вони різняться з точки зору розміру, бюджету та складу персоналу, є величезні відмінності в ідеологічній спрямованості, напрямках спеціалізації та результатах досліджень, вони сильно відрізняються за рівнем їх інституційної незалежності [4]. На це вказує і Дж. МакГанн, який класифікує їх на автономні й незалежні, квазі-незалежні, урядові, квазі-урядові, університетські, партійні, корпоративні (комерційні) [2, с. 14].

І. Петренко, визначаючи аналітичні центри, експертно-аналітичні центри, «мозкові центри», «фабрики думок» (англ. *think tanks, policy institutes, brains trust, think factories*), також ставить їх в один синонімічний ряд та надає їм такого значення: «автономні, експертні організації, що реалізують прикладні міждисциплінарні дослідження у сфері державної політики, здійснюють моніторинг і розробляють стратегії вирішення суспільних проблем (внутрішньо- та зовнішньополітичних, економічних, військових і безпекових,

екологічних тощо), надають рекомендації особам, які ухвалюють публічні рішення» [5].

В західній науці та практиці серед інших поширеною для цих організацій є назва «Think Tanks». Дж. МакГанн визначає їх як організації з аналізу публічної політики та взаємодії, які генерують орієнтовані на політику дослідження, забезпечують аналіз та консультації з внутрішніх та міжнародних питань, тим самим надаючи можливості політикам і громадськості приймати обґрунтовані рішення щодо публічної політики [2, с.13]. Відтак, автор, на відміну від вітчизняних вчених О. Тинкован та І. Петренка, долучає до переліку незалежних дослідних організацій ще й афілійовані, які можуть бути і державними, і приватними.

О. Тинкован, як багато інших вітчизняних науковців, вбачає діяльність аналітичних центрів як складову формування громадянського суспільства. В той час, як Ю. Кальниш розглядає їх як суб'єктів політичної аналітики, яких класифікує на три основні групи: «аналітичні підрозділи владних структур, що залежать від конкретного органу державної влади, на який вони працюють і у який вони інкорпоровані; великі дослідницькі центри, які займаються розробкою нових аналітичних методів й апробацією їх у прикладних політичних дослідженнях; комерційні аналітичні центри, серед яких виділяються пов'язані з одним суб'єктом політичного процесу або ж працюючі одразу з кількома замовниками» [6]. Погоджуючись з вченим, вважаємо аналітичні центри важливими суб'єктами експертно-аналітичного забезпечення політики. Водночас, запропонована класифікація залишає поза увагою невеликі, часто спеціалізовані на декількох напрямках досліджень аналітичні центри, що працюють у формі громадської організації, а також дослідницькі центри, створені при університетах.

О. Маєвська розглядає інші підходи до класифікації та пропонує за рівнем організації діяльності виділяти аналітичні центри транснаціонального характеру, національні, регіональні та місцеві [7].

Виділяючи з-поміж великої різноманітності регіональні аналітичні центри, слід зазначити, що вони часто працюють на рівні окремих областей, взаємодіють з місцевими органами влади та досліджують коло тих питань, що є актуальними для обраного регіону або декількох. Такі центри найкраще розуміють контекст своєї роботи та потреби влади й місцевої громади, адже вони функціонують на території виникнення проблем, краще обізнані з ймовірними причинами їх виникнення.

Більш того, середовище, в якому працюють аналітичні центри, що досліджують та обговорюють проблеми місцевого та регіонального масштабу, не є таким конкурентним, як середовище національних

аналітичних центрів. Водночас, регіональні «фабрики думки» працюють так само наполегливо, щоб просувати свої рекомендації в політику [8, с. 56].

Для цього дослідження цікавим є підхід Ю. Єсмуханової, яка за рівнями впливу виділяє 4 типи аналітичних центрів: організації, що спеціалізуються на національних політиках; організації, що працюють в Києві, але впливають на формування регіональної політики; регіональні організації, що працюють з питаннями національного масштабу; регіональні організації, що займаються питаннями регіонального масштабу [1].

Отже, для експертної підтримки публічного управління в Україні, як і в усьому світі, функціонують аналітичні центри. Їм притаманне велике різноманіття. Відповідно до основних підходів, аналітичні центри класифікують за формою власності, джерелами фінансування, розміром, напрямками спеціалізації, рівнем їх інституційної незалежності, масштабом діяльності, рівнями впливу.

Узагальнюючи думки науковців щодо спільних рис, візьмемо за основу розуміння аналітичного центру як організації, яка проводить дослідження актуальних суспільно-політичних явищ та процесів, здійснює аналіз та надає консультації з внутрішніх чи міжнародних питань, надаючи можливості політикам, управлінцям і громадськості приймати обґрунтовані рішення щодо політики на основі надійної інформації. Виходячи з сутності аналітичних центрів, їх участь в інформаційно-аналітичній підтримці є визначальною для формування якісної публічної політики, що ґрунтується на даних.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для досягнення поставленої мети в ході дослідження використані загальнонаукові методи аналізу та синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації.

Досліджуючи діяльність аналітичних центрів у сфері політики регіонального розвитку, послуговуємось вищенаведеним визначенням з умовою, що їх діяльність стосується політики розвитку регіонів.

Державна служба статистики України та Реєстр громадських об'єднань на сайті Міністерства юстиції України не мають даних щодо загальної кількості аналітичних центрів в Україні. Водночас, відповідно до даних Ініціативи з розвитку та дослідження аналітичних центрів «think twice UA» в Україні налічується 119 аналітичних центрів [9]. Їх список не є постійним та повним, і до нього увійшли не всі організації, які за

вищезгаданими ознаками можна зарахувати до аналітичних центрів, та увійшли ті організації, які впродовж минулих декількох років не ведуть діяльності, не мають активного сайту чи активної сторінки у популярних соціальних мережах.

Використано метод контент-аналізу, вивчено відкриту інформацію на сайтах або сторінках у соціальних мережах щодо діяльності більше ста аналітичних центрів з переліку, наведеного «think twice UA». Виявлені організації, що проводять дослідження та надають консультації стосовно політики розвитку регіонів, класифіковано за рівнями впливу на регіональну політику. Спираючись на отримані результати, проаналізовано нормативно-правове підґрунтя участі аналітичних центрів у формуванні та реалізації політики регіонального розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

5.1. Класифікація аналітичних центрів України за рівнем впливу на регіональну політику. Серед аналітичних центрів України виявлено 38 тих, які серед напрямів роботи містять політику регіонального розвитку, мають на сайті посилання на аналітичні продукти за цією темою, вели діяльність протягом останніх декількох років. Ці інституції класифіковано на три групи: 1) ті, що працюють в Києві та впливають на формування державної регіональної політики; 2) ті, що знаходяться в обласних центрах та займаються питаннями національного масштабу, зокрема й політикою регіонального розвитку; 3) ті, що знаходяться в обласних центрах та займаються питаннями регіонального та місцевого масштабу. Розподіл виявлених аналітичних центрів за рівнем впливу на регіональну політику представлено в таблиці.

Слід також виокремити організації, які не увійшли до таблиці, такі як Комунальна НДУ «Науково-дослідний інститут соціально-економічного розвитку міста» (м. Київ), Комунальна установа «Інститут міста» (м. Львів), Комунальне підприємство «Інститут розвитку міст» (м. Вінниця), Комунальне підприємство «Інститут розвитку міста Кривого Рогу», ГО «Фонд розвитку міста Миколаєва», Комунальна організація «Інститут розвитку міста» (м. Полтава) та інші аналогічні інституції. Такі аналітичні центри здебільшого засновані на комунальній власності і займаються питаннями розвитку великих міст. Зважаючи на значення міст для економічного розвитку регіонів, такі аналітичні центри доцільно залучати до експертної підтримки публічного управління розвитком відповідного регіону.

Таблиця

Аналітичні центри за рівнем впливу на регіональну політику

Організації, що працюють в Києві та впливають на формування державної регіональної політики	Організації, що знаходяться в обласних центрах та займаються питаннями національного масштабу, зокрема й політикою регіонального розвитку	Організації, що знаходяться в обласних центрах та займаються питаннями регіонального та місцевого масштабу
1	2	3
Благодійна організація «Благодійний фонд демократичних ініціатив імені Ілька Кучеріва»	ГО «Міжнародний центр перспективних досліджень» (м. Одеса)	ГО «Інститут аналітики та адвокації» (м. Полтава)
«Національний інститут стратегічних досліджень»	ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України» (м. Львів)	ГО «Центр політичних досліджень» (м. Львів)
ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»	ГО «Дніпровський центр соціальних досліджень» (м. Дніпро)	ГО «Агентство стійкого розвитку Луганського регіону» (м. Северодонецьк)
ГО «ЦЕДОС» (Аналітичний центр CEDOS)	ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень» (м. Чернігів)	Полтавська обласна ГО «Аналітичний центр "Бюро економічних та соціальних досліджень"» (м. Полтава)
ГО «Інститут громадянського суспільства»	ГО «Фонд місцевої демократії» (м. Харків)	ГО «Бюро аналізу політики» (м. Суми)
ГО «Центр політико-правових реформ»	Всеукраїнська ГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення» (м. Одеса)	ГО «Подільська агенція регіонального розвитку» (м. Вінниця)
ТОВ «Київський міжнародний інститут соціології»	ГО «Освітньо-аналітичний центр розвитку громад» (м. Тернопіль)	ГО «Обсерваторія демократії» (м. Харків)

Продовження табл.

1	2	3
Аналітичний центр у складі виконавчої дирекції Всеукраїнської асоціації ОМС «Асоціація міст України»	ТОВ «Соціологічна Агенція "ФАМА"» (м. Львів)	Чернігівська міська ГО «Сіверський інститут регіональних досліджень» (м. Чернігів)
«Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України»		ГО «Інститут регіонального розвитку» (м. Львів)
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»		
ГО «Інститут суспільно-економічних досліджень» (ТОВ «ІСЕД»)		
ТОВ «Центр розвитку інновацій»		
Школа політичної аналітики НаУКМА		
ГО «Вокс Україна»		
ГО «Центр "Нова Європа"»		
ГО «Центр економічної стратегії»		
ТОВ «Соціологічна група "Рейтинг"»		
ГО «Трансперенсі Інтернешнл Україна»		
ГС «Коаліція "Реанімаційний пакет реформ"»		
ГО «Центр спільних дій»		
ГО «Товариство дослідників України»		

Побудовано автором на основі аналізу аналітичних центрів з переліку, наведеному у джерелі [9]

В цілому бачимо, що дослідження у сфері політики регіонального розвитку проводяться близько третинною аналітичних центрів України. Неурядові дослідні організації є найчисельнішою їх групою. Так, серед 38 таких організацій є 4 державні установи, 4 – приватні, 28 – громадських організацій, 1 – належить до інших об'єднань юридичних осіб (Асоціація міст України) і 1 – структурний підрозділ закладу вищої освіти.

Отже, експертне середовище у публічному управлінні регіональним розвитком України охоплює аналітичні центри різних форм власності, що проводять дослідження та надають консультації органам публічної влади з питань регіональної політики та готують аналітичні продукти. До таких аналітичних продуктів належать: аналітичні звіти щодо проведення реформ у сфері децентралізації повноважень органів влади та адміністративно-територіального устрою, формування та реалізації державної регіональної політики на національному та регіональному рівнях, транскордонного співробітництва, інструментів місцевого економічного розвитку, розвитку малих міст, сільських територій та гірських районів, запровадження цифрових інструментів у містах, реформи адміністративних послуг на місцях, розвитку регіональних партійних систем, політики реінтеграції тимчасово окупованих територій, фінансової спроможності та ефективності бюджетного процесу на місцевому рівні, а також бюджетів участі, демографічних тенденцій та прогнозів, бізнес-середовища в умовах карантинних обмежень, регіонального зрізу політичної стабільності та загроз національній безпеці, досягнення Цілей сталого розвитку, стратегічної екологічної оцінки в стратегіях регіонального розвитку; участь у супроводі розроблення стратегій розвитку регіонів, соціологічні опитування щодо суспільно-політичної ситуації; рейтинги (прозорості та підзвітності міст, фінансового здоров'я, європейської інтеграції областей); індекси (реформ, регіонального людського розвитку, конкурентоспроможності міст, публічності міської ради, місцевої електронної демократії) та ін.

5.2. Організаційно-правове підґрунтя участі аналітичних центрів у публічному управлінні регіональним розвитком. В законодавстві немає прямих положень щодо участі аналітичних центрів в управлінні регіональним розвитком. Водночас, одним з важливих концептуальних документів, Державною стратегією регіонального розвитку України на 2021–2027 роки, нині посилюється роль участі громадських організацій, асоціацій органів місцевого самоврядування, агенцій регіонального розвитку (далі – АРР), наукових установ та закладів вищої освіти у формуванні та реалізації політики регіонального розвитку.

Більш того, зазначена Державна стратегія передбачає оновлення підходів до формування та реалізації політики, де ці процеси на усіх рівнях врядування (центральний, регіональний, місцевий) мають здійснюватися із залученням неурядових організацій, юридичних та фізичних осіб. Великі надії тут покладаються саме на АРР та їх становлення як реальних акторів регіональної політики. Однією з оперативних цілей Державної стратегії

визначено «розбудову потенціалу суб'єктів державної регіональної політики». Досягнути цілі передбачається шляхом сприяння співпраці у сфері професійного навчання, удосконалення законодавства з питань створення АРР, сприяння формуванню системи їх фінансування, методологічної та організаційної підтримки діяльності АРР [10].

Суб'єкти державної регіональної політики визначені статтею 4 Закону України «Про засади державної регіональної політики». Хоча асоціації та інші об'єднання органів місцевого самоврядування, громадські об'єднання, юридичні та фізичні особи прямо не визнаються цим Законом суб'єктами політики, водночас, є норма, що такі організації беруть участь у розробленні та забезпеченні реалізації державної регіональної політики [11]. В той же час, цим Законом не визначено механізмів такої участі.

АРР утворюються для ефективної реалізації державної регіональної політики, але відповідно до Закону вони також не є її суб'єктами. Повноваження таких агенцій визначені окремим актом Кабінету Міністрів України. Відтак, до співзасновників АРР можуть належати регіональні торгово-промислові палати, регіональні відділення всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування, місцеві асоціації органів місцевого самоврядування відповідного регіону, громадські об'єднання, які діють у відповідному регіоні, заклади вищої освіти, наукові установи [12]. Тому, входження аналітичних центрів різних форм власності, як осередків з аналізу політики, генерування ідей та рекомендацій щодо прийняття обґрунтованих публічно-управлінських рішень, до співзасновників АРР є не лише доцільним з точки зору посилення експертно-аналітичного потенціалу АРР, а й можливим з огляду на чинне законодавство. Крім того, це сприятиме виконанню завдань Державної стратегії регіонального розвитку України на 2021–2027 роки.

Звіт про результати діяльності АРР у січні – вересні 2021 року свідчить, що Міністерство розвитку громад та територій України розглядає АРР як «партнерів у реалізації на регіональному та місцевому рівнях нових підходів до забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів і громад, упровадження трирівневої системи стратегічного планування регіонального розвитку, активізації інвестиційного, експортного та підприємницького потенціалу територій». Водночас, АРР не створені у кожній області України, вони відсутні в Сумській, Миколаївській та Харківській областях, а у п'яти регіонах АРР створені не відповідно до законодавства, не всі АРР здійснюють повноцінну діяльність. Так, у звітному періоді здійснювали діяльність 17 агенцій [13]. Визнається також недостатня участь засновників в

управлінні та організації діяльності АРР та потреба у підвищенні рівня фінансової та кадрової забезпеченості агенцій.

Відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» та типового положення про АРР аналітичний центр у формі громадської організації може бути співзасновником АРР. На практиці ж громадські організації є серед співзасновників в дев'ятих АРР: Закарпатської, Київської, Кіровоградської, Луганської, Тернопільської, Херсонської, Черкаської, Чернівецької та Чернігівської областей. З 17 громадських організацій, що були серед співзасновників вищеназваних АРР, в Інтернеті присутні сайти восьми організацій, з яких лише ГО «Товариство дослідників України» та ГО «Агентство стійкого розвитку Луганського регіону» належать до аналітичних центрів, ще одна з громадських організацій, що є співзасновником АРР, реалізує у співпраці з Інститутом економічних досліджень і політичних консультацій спільні проекти.

Таким чином, участь аналітичних центрів в інформаційно-аналітичному забезпеченні публічного управління регіональним розвитком шляхом співзаснування АРР є мало поширеним способом їх співпраці, але перспективним з нашого погляду.

Для АРР вигоди такої співпраці вбачаються в експертній підтримці та розширенню ресурсних можливостей, як кадрових, так і фінансових. Зокрема, через використання агенціями результатів аналітичних досліджень щодо соціально-економічної ситуації, проблем розвитку відповідного регіону, підготовлених аналітичними центрами. Хоч більше половини аналітичних центрів, що працюють за напрямом політики регіонального розвитку, знаходиться в Києві (21 з 38), 17 таких аналітичних центрів розміщені у великих містах інших регіонів: 4 – у Львові, по 2 – у Одесі, Полтаві, Харкові, Чернігові та по 1 – в Вінниці, Дніпрі, Сєверодонецьку, Сумах і Тернополі.

Як приклад участі аналітичних центрів у формуванні та реалізації регіональної політики можна навести проєкт «Регіональна політика в Україні: громадський моніторинг стратегій регіонального розвитку», який був започаткований одним з аналітичних центрів [14]. Проєкт реалізовувався у 2014–2015 роках з метою підвищення ефективності державної політики у сфері регіонального розвитку шляхом залучення мережі аналітичних організацій для розробки, аналізу та моніторингу стратегій регіонального розвитку в Україні та впровадження рекомендацій щодо їх вдосконалення. В рамках реалізації проєкту ГО «Інститут громадянського суспільства» взаємодіяла з Асоціацією

регіональних аналітичних центрів, створеною Поліським фондом міжнародних та регіональних досліджень. До асоціації входять громадські об'єднання, АРР, фонди, здебільшого по одній організації з регіону. Розвиток такої мережі утворює потужний експертно-аналітичний потенціал для підвищення ефективності регіональної політики на місцевому та регіональному рівні.

Таку думку підтверджують і представники аналітичних центрів. На відміну від Києва, в регіонах України можна знайти по одному чи два аналітичних центри. Винятком є Львів, де організацій, що досліджують питання регіональної політики, чотири. Проте, за словами О. Мірошник, голови Фонду місцевої демократії (м. Харків), «більшість регіональних аналітичних центрів в Україні виявляють бажання співпрацювати з київськими, тому що вони є містком до центральної влади. Саме завдяки такій співпраці голоси регіональних аналітичних центрів стають відчутними в Києві» [15]. Отже, ефективною може бути співпраця АРР одночасно з аналітичними центрами з різних категорій класифікації, наведеної в п. 5.1. цієї статті, а також з інститутами розвитку міст.

Співпраця з АРР буде корисною і для аналітичних центрів, адже агенції допоможуть налагодити взаємодію з органами місцевої влади, що їх заснували, у впровадженні результатів аналітичних досліджень в політику.

Так, одна з головних причин неспроможності українських аналітичних центрів продемонструвати вплив на політику – конкуренція і на ринку фінансування, і за надання рекомендацій з вироблення політики. Більшість із них зосереджують зусилля на першому з цих ринків за рахунок другого, тому що розглядають донорів як основне джерело засобів для існування [16]. Запроваджуючи співробітництво з регіональними/місцевими неурядовими організаціями та АРР, аналітичні центри зможуть охопити нові аудиторії та підвищити цінність результатів досліджень.

Дослідження проведене в 2020 році Cast from Clay, британською консалтинговою компанією з питань комунікацій, показує розрив приблизно на 40 процентних пунктів у тому, як оцінюються медичні експерти (92%) та інженери (88%), порівняно з політичними експертами (50%). Аналітичні центри опиняються затиснутими між:

- кризою довіри до влади, ЗМІ та бізнесу, викликаною неодноразовими її порушеннями з боку кожного з цих суб'єктів;

- настанням епохи мережі, коли кожен стає видавцем, факти рясніють і знецінюються, а авторитетні джерела, яким довіряли, втрачають статус високої категорії [17].

Тому, на думку А. Мюллера та Т. Хашемі суспільством слід керувати на основі фактичних даних і у цьому та підготовці аргументованих політичних ідей аналітичні центри відіграють важливу роль. Однак вони також визнають, що експерти з політики недостатньо добре інформують про результати експертизи. Населення потребує в цілому кращого розуміння політики уряду. Поліпшувати комунікацію потрібно і на центральному, і на регіональному рівні. Створення аналітичними центрами та АРР спільних мереж сприятиме побудові майданчиків для поширення результатів аналітичних досліджень, а також кращій комунікації.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

За підсумками дослідження окреслено сутність аналітичних центрів. Хоч визначено велику їх різноманітність, *спільними рисами є* 1) проведення досліджень щодо актуальних суспільно-політичних явищ та процесів; 2) надання консультацій та рекомендацій з внутрішніх або міжнародних питань для прийняття обґрунтованих рішень політиками, управлінцями, громадськістю; 3) підготовка аналітичних продуктів.

Враховуючи ці ознаки, виявлено 38 аналітичних центрів, що працюють в Україні у сфері політики регіонального розвитку, які класифіковано за рівнем впливу на регіональну політику.

На підставі актів законодавства та практичних аспектів діяльності визначено та аргументовано організаційно-правові засади участі таких аналітичних центрів в управлінні регіональним розвитком України.

1. *Метою участі є* ефективне формування й реалізація політики регіонального розвитку та прийняття обґрунтованих рішень у цій сфері.

2. *Формою участі є* інформаційно-аналітична, експертна підтримка публічного управління регіональним розвитком (аналітичні звіти та доповіді, соціологічні дослідження, моніторинг реалізації стратегій, експертна підтримка у розробленні стратегій регіонального розвитку та проведенні стратегічної екологічної оцінки, формування рейтингів та розрахунок індексів, надання консультацій щодо управління регіональним розвитком).

3. *Законодавчі передумови участі у формуванні та реалізації державної регіональної політики:* 3.1) участь громадських організацій,

асоціацій органів місцевого самоврядування, АРР, наукових установ та закладів вищої освіти передбачена Законом України «Про засади державної регіональної політики»; 3.2) аналітичні центри можуть бути співзасновниками АРР відповідно до Типового положення про АРР; 3.3) Державна стратегія регіонального розвитку України на 2021–2027 роки передбачає, що на всіх рівнях врядування мають залучатись неурядові організації, юридичні та фізичні особи, серед яких, важливе місце займають АРР і аналітичні центри.

4. *Способи взаємодії*: 4.1) участь у співзаснуванні АРР; 4.2) створення мереж з аналітичних центрів різних рівнів впливу на регіональну політику, інститутів розвитку міст та АРР.

5. *Вигоди взаємодії*. 5.1) для АРР: посилення потенціалу; 5.2) для аналітичних центрів: налагодження співпраці з місцевими органами влади та підвищення соціальної цінності досліджень; 5.3) для держави: сприяння виконанню завдань Державної стратегії розвитку регіонів України на 2021-2027 роки.

6. *Недоліки взаємодії*: слабка комунікація; низький рівень довіри до аналітичних центрів.

Перспективи подальших досліджень. Представлені у статті результати є частиною дослідження моделі інформаційно-аналітичного забезпечення публічного управління регіональним розвитком, що потребує подальших розвідок щодо її складових.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Ю. Єсмуханова, «Оцінка досліджень у сфері публічної політики в Україні», *Міжнародний фонд «Відродження»*, 2019. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/bllhm> Дата звернення: Січ. 15, 2022.
- [2] J. McGann, «2020 Global Go To Think Tank Index Report», *University of Pennsylvania*, 2021. [Online]. Available: <http://surl.li/bllhj> Assessed on: Jan. 10, 2022.
- [3] О. В. Тинкован, «Неурядова дослідна організація», у *Енциклопедія державного управління: 8 т., Публічне врядування*, Ю. В. Ковбасюк та ін., Ред. Львів, Україна: ЛРІДУ НАДУ, 2011, т. 8., с. 364–367. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/blkyn>
- [4] D. E. Abelson, «Do Think Tanks Matter? Assessing the impact of public policy institutes. 2nd edition». Quebec. Canada. 2009. [Online]. Available: <http://surl.li/blkyl>

- [5] І. І. Петренко, «Аналітичні центри», у *Велика українська енциклопедія*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/blkyl> Дата звернення: Січ. 03, 2022.
- [6] Ю. Г. Кальниш, «Суб'єкти політичної аналітики в державному управлінні», *Державне управління: теорія та практика*, № 1, 2005. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/blkyy>
- [7] О. М. Маєвська, «Класифікація "мозкових центрів" світу: основні підходи», *Політичне життя*, № 1/2, с. 1252129, 2017.
- [8] *Fifth Estate: Think Tanks, Public Policy and Governance*. Washington. USA. Brookings Press, 2016. [Online]. Available: <http://surl.li/blkye> Assessed on: Jan. 10, 2022.
- [9] «Українські аналітичні центри», *Think Twice UA*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/blkyc> Дата звернення: Січ. 10, 2022.
- [10] Кабінет Міністрів України. (2020, Серп. 05). *Постанова № 695, «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку України на 2021–2027 роки»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/blkya>
- [11] Верховна рада України VIII скликання, 2 сесія. (2015, Лют. 05). *Закон № 156-VIII, «Про засади державної регіональної політики»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/blkxw>
- [12] Кабінет Міністрів України. (2016, Лют. 11). *Постанова № 258, «Про затвердження Типового положення про агенцію регіонального розвитку»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/blkxu>
- [13] Міністерство розвитку громад та територій України. (2021, Листоп. 11). *Звіт «Про результати діяльності агенцій регіонального розвитку у січні-вересні 2021 року»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/blkxr>
- [14] «Регіональна політика в Україні: громадський моніторинг стратегій регіонального розвитку», *ГО Інститут громадянського суспільства*, 2014. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/blkxo> Дата звернення: Січ. 22, 2022.
- [15] «Аналітичні центри в Україні: «танки», «мозкові» осередки чи стейкхолдери інтересів населення – дискусія триває», *Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва*, 2019. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/blkxm> Дата звернення: Січ. 29, 2022.
- [16] Е. Лівни та ін., «Оцінка досліджень з аналізу політики в Україні», *Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва*, 2013. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/blkxl> Дата звернення: Січ. 23, 2022.

- [17] A. Muller, and T. Hashemi, «The challenge for think tanks in the 21st century», *Prospect magazine*, Oct. 7, 2021. [Online]. Available: <http://surl.li/blkxh> Assessed on: Jan. 18, 2022.

MECHANISM OF THINK TANKS PARTICIPATION IN THE PUBLIC ADMINISTRATION OF REGIONAL DEVELOPMENT

Tatiana Melnyk,

postgraduate student at the Regional Policy Department of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0001-7636-8723>
melnyk.tatiana@meta.ua

Abstract. The participation of think tanks in the regional policy development is due to the need for professional support of this process. Imperfect forms of such assistance have led to the need to reveal and justify the organizational and legal basis for the participation of think tanks in the management of regional development, which is the purpose of this article. Defining the essence of think tanks and their classification, the author outlines the differences between such organizations and their common features. The research used both general scientific methods and the method of content analysis, in particular, to identify think tanks, that have regional development policy among the other areas of research. Thus, out of about 120 Ukrainian think tanks, 38 such organizations have been identified. They were classified into three groups according to the level of influence on regional policy. The author found that both think tanks and regional development agencies are participants in the expert support of the state regional policy development, but in accordance with the law both are not its entities. In order to increase the efficiency of these organizations, their cooperation is necessary, whereas there are arguments in its favor for both think tanks and agencies. Thus, based on the substance of think tanks, their participation in the information and analytical support to public administration is crucial for quality regional policy development. According to the results of the research, the organizational and legal bases of think tanks' participation in the management of regional development are substantiated. The article determines the purpose, forms, legislative preconditions, ways, advantages, and disadvantages of their interaction with regional development agencies.

Key words: regional development agency; think tank; expert and analytical support; regional development policy; entity of state regional policy.

МЕХАНИЗМ УЧАСТІЯ АНАЛІТИЧЕСКИХ ЦЕНТРОВ В ПУБЛИЧНОМ УПРАВЛЕНИИ РЕГИОНАЛЬНЫМ РАЗВИТИЕМ

Мельник Татьяна Александровна,
аспирант кафедры региональной политики
Учебно-научного института публичного управления и
государственной службы Киевского национального университета
имени Тараса Шевченка.
Киев, Украина

 <https://orcid.org/0000-0001-7636-8723>
melnyk.tatiana@meta.ua

Аннотация. Участие аналитических центров в формировании региональной политики обусловлено необходимостью профессиональной поддержки этого процесса. Несовершенные формы такого участия повлекли за собой необходимость поиска и обоснования организационно-правовых основ участия аналитических центров в управлении региональным развитием, являющихся целью этой статьи. Изучая подходы к определению сущности аналитических центров и их классификации, автор идентифицирует отличия таких организаций и определяет их общие черты. В ходе исследования использовались как общенаучные методы, так и метод контент-анализа, в частности для выявления аналитических центров, среди направлений исследований которых есть политика регионального развития. Таким образом, из около 120 украинских аналитических центров выделено 38 таких организаций, которые классифицированы на три группы по уровню влияния на региональную политику. Выявлено, что и аналитические центры и агентства регионального развития являются участниками экспертной поддержки формирования государственной региональной политики, но в соответствии с законодательством не являются ее субъектами. Для повышения эффективности деятельности этих организаций необходимо их сотрудничество, ведь есть аргументы в ее пользу и для аналитических центров, и для агентств. Следовательно, исходя из содержания деятельности аналитических центров, их участие в информационно-аналитическом обеспечении публичного управления является определяющим для формирования качественной региональной политики. По итогам исследования обоснованы организационно-правовые основы

участия аналитических центров в управлении региональным развитием: определены цели, формы, законодательные предпосылки, способы, выгоды и недостатки их взаимодействия с агентствами регионального развития.

Ключевые слова: агентство регионального развития; аналитический центр; экспертно-аналитическое обеспечение; политика регионального развития; субъекты государственной региональной политики.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Yu. Yesmukhanova, «Otsinka doslidzhen u sferi publichnoi polityky v Ukraini», Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia», 2019. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/bllhm> Дата звернення: Січ. 15, 2022.
- [2] J. McGann, «2020 Global Go To Think Tank Index Report», University of Pennsylvania, 2021. [Online]. Available: <http://surl.li/bllhj> Assessed on: Jan. 10, 2022.
- [3] O. V. Tynkovan, «Neuriadova doslidna orhanizatsiia», u Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia: 8 t., Publichne vriaduvannia, Yu. V. Kovbasiuk ta in., Red. Lviv, Ukraina: LRIDU NADU, 2011, t. 8., s. 364–367. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/blkyn>
- [4] D. E. Abelson, «Do Think Tanks Matter? Assessing the impact of public policy institutes. 2nd edition». Quebec. Canada. 2009. [Online]. Available: <http://surl.li/blkyl>
- [5] I. I. Petrenko, «Analitichni tsentry», u Velyka ukrainska entsyklopediia. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/blkyl> Data zvernennia: Sich. 03, 2022.
- [6] Yu. H. Kalnysh, «Subiekty politychnoi analityky v derzhavnomu upravlinni», Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka, № 1, 2005. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/blkylg>
- [7] O. M. Maievska, «Klasyfikatsiia "mozkovykh tsentriv" svitu: osnovni pidkhody», Politychne zhyttia, № 1/2, s. 1252129, 2017.
- [8] Fifth Estate: Think Tanks, Public Policy and Governance. Washington. USA. Brookings Press, 2016. [Online]. Available: <http://surl.li/blkyl> Assessed on: Jan. 10, 2022.
- [9] «Ukrainski analitichni tsentry», Think Twice UA. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/blkyl> Data zvernennia: Sich. 10, 2022.
- [10] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2020, Serp. 05). Postanova № 695, «Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku Ukrainy na 2021–2027 roky». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/blkyla>

- [11] Verkhovna rada Ukrainy VIII sklykannia, 2 sesiia. (2015, Liut. 05). Zakon № 156-VIII, «Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/blkxw>
- [12] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2016, Liut. 11). Postanova № 258, «Pro zatverdzhennia Typovoho polozhennia pro ahentsiiu rehionalnoho rozvytku». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/blkxu>
- [13] Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy. (2021, Lystop. 11). Zvit «Pro rezultaty diialnosti ahentsii rehionalnoho rozvytku u sichni-veresni 2021 roku». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/blkxr>
- [14] «Rehionalna polityka v Ukraini: hromadskyi monitorynh stratehii rehionalnoho rozvytku», HO Instytut hromadianskoho suspilstva, 2014. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/blkxo> Дата звернення: Січ. 22, 2022.
- [15] «Analychni tsentry v Ukraini: «tanky», «mozkovi» oseredky chy steikkholdery interesiv naseleattia – dyskusiiia tryvaie», Fond Demokratychni initsiatyvy imeni Ilka Kucheriva, 2019. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/blkxm> Дата звернення: Січ. 29, 2022.
- [16] E. Livny ta in., «Otsinka doslidzhen z analizu polityky v Ukraini», Fond Demokratychni initsiatyvy imeni Ilka Kucheriva, 2013. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/blkxl> Data zvernennia: Sich. 23, 2022.
- [17] A. Muller, and T. Hashemi, «The challenge for think tanks in the 21st century», Prospect magazine, Oct. 7, 2021. [Online]. Available: <http://surl.li/blkxh>

*Стаття надійшла до редакції
10 січня 2022 року*